गोतमो राहूगणः। मरुतः। जगती

प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः।

जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्रा इव स्तृभिः॥ १.०८७.०१

प्रत्वक्षसः- प्रकर्षेण भावनानां सूक्ष्मरूपकारिणः। त्वक्षू तनूकरणे। प्रतवसः- प्रकर्षबलाः। विरप्शिनः- विशेषोपदेशयुक्ताः। रप व्यक्तायां वाचि। अनानताः- आनतिरहिता गम्भीरा इति भावः। अविथुराः- अव्यथिताः। व्यथ भयचलनयोः। ऋजीषिणः- शत्रूणामपार्जकाः। जुष्टतमासः- सेव्यतमाः। नृतमासः- नेतृणामुत्तमाः। के चित्- केचन। उस्रा इव- सूर्यरश्मय इव। स्तृभिः- स्वाच्छादिकाभिः। अञ्जिभिः- कान्तिभिः। व्यानज्रे- विशेषेण व्यक्तिमन्तो दृश्यन्ते। अञ्जू व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु ॥१॥

उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन चित्पथा।

श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते॥ १.०८७.०२

मरुतः- प्राणविशेषाः। केन चित् पथा- केनचिन्मार्गेण। वय इव- पक्षिण इव। उपह्वरेषु- कुटिलोपलक्षितैकाग्रतासंपन्नधीषु। ययिम्- सरणशीलं सोमं रसम्। यत्- यदा। अचिध्वम्- उपचितं कुरुथ। तदा। वः- युष्माकम्। रथेषु- लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीकवाहनेषु। आ- समन्तात्। कोशाः- कलशानित्याधिभौतिके। रसोपलब्धिस्थानानीत्याध्यात्मिके। श्चोतन्ति- रसं मुञ्चन्ति। अर्चते- उपासकाय। मधुवर्णं- माधुर्यरसरक्ताम्। घृतम्- पूतनवनीतोपलक्षितपूतभावनाधाराम्। उप- अन्तिके। उक्षत- सिञ्चत ॥२॥

प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे।

Dr. Rangaji

WEBOLIM

ते क्रीळयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः॥ १.०८७.०३

यत्- यदा। शुभे- शुभे भावने। युञ्जते- चित्तं योजयन्ति। तदा। एषाम्- एतेषां मरुताम्। अज्मेषु- गतिसंपन्नेषु। अज गतिक्षेपणयोः। यामेषु- नियमनेषु। विथुरेव- व्यथितेव। भूमिः- पृथिवी। रेजते- कम्पते। रेज् कम्पने। ते। क्रीळतः- विहरन्तः। धुनयः- सरन्तः। भ्राजदृष्टयः- दीप्तदृष्टयः। धूतयः- गिरिमेघोपलक्षितजडान् कम्पयन्तः। स्वयम्- साक्षात्। महित्वम्- माहात्म्यम्। पनयन्त- प्रकटयन्ति॥३॥

स हि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणोऽया ईशानस्तविषीभिरावृतः।

असि सत्य ऋणयावानेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः॥ १.०८७.०४

सः। गणः- मरुद्गणः। स्वसृत्- स्वयमेव सरन्। पृषदश्वः- गौरवाहनः। युवा- अभिनवः। अया- अस्य मनसः। ईशानः- ईशनशीलः। तविषीभिः- बलैः। आवृतः- संपन्नः। गणः- तादृशो गणस्त्वम्। सत्यः- अवितथः। असि- भवसि। ऋणयावा- ऋणापगमयिता। देवपितृमुनिमनुष्यभूतेभ्यो यानि ऋणानि प्रवृत्तानि तानि देवपितृमुनिमनुष्यभूतयज्ञैः नाशकः। अनेद्यः- अनिन्द्यः। अस्य- अस्य उपासकस्य। धियम्- धारणायाः। प्राविता- प्रकर्षेण रक्षिता। अथ- अनन्तरम्। वृषा- वर्षको भवसि॥४॥

पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा।

यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे॥ १.०८७.०५

प्रत्नस्य- पुरातनस्य। पितुः- जनकस्य। जन्मना। वदामसि- वदामः। शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा इति श्रुतेः सर्वे वयममृतस्य पुत्राः। अमृतपुत्रा इति कारणाद्वदाम इति भावः। चक्षसा- दर्शनेन

Dr. Rangaraj
WEBOLIM

विद्यया। सोमस्य जिह्वा- अस्माकं रसमयी वाक्। प्र- प्रकर्षेण। जिगाति- मरुद्गणं प्रति गच्छति। ऋक्वाणः- ऋङ्मय्यो वाचः। ईम्- इमम्। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। शमि- शान्ते मनसि। आशत- व्याप्नुवन्ति। आत्- अनन्तरम्। इत्- एव। यज्ञीयानि नामानि- उपासनासम्बन्धिमन्त्रान्। दधिरे- मरुतो धृतवन्तः ॥५॥

श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः।

ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः॥ १.०८७.०६

श्रियसे- आश्रयाय। कम्- उदकमानन्दं वा। भानुभिः- सूर्यकिरणैश्चिद्रश्मिभिर्वा। सम्- सम्यक्। मिमिक्षिरे- सिञ्चन्ति। मिह सेचने। ते- मरुतः। रश्मिभिः- सूर्यकिरणैश्चिद्रश्मिभिर्वा। ऋक्वभिः- ऋङ्मयीभिर्वाणीभिः। सुखादयः- शोभनभोगा भवन्ति। वाशीमन्तः- वाग्विदः। वाशी वाक्। इष्मिणः- गच्छन्त इच्छन्तो वा। इष गतौ। इष इच्छायाम्। अभीरवः- अभयाः। ते। प्रियस्य- आत्मनः प्रेमपात्रस्य। मारुतस्य धाम्नः- प्राणमयकोशम्। विद्रे- लेभिरे। विद् लाभे ॥६॥

Dr. Ranganji

WEBOLIM